

SOLVA

INTERGEMEENTELIJK SAMENWERKINGSVERBAND
VOOR RUIMTELIJKE ORDENING EN SOCIO-ECONOMISCHE EXPANSIE

**ELENE
BUKE**

ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK

September-Oktober 2009

Klinkenborg S., De Maeyer W. en Cherretté B.

ARCHEOLOGIE – RAPPORT 7

Colofon

Project:

Archeologisch vooronderzoek
Proefsleuvenonderzoek
Elene Buke (09-ELE-BU)

Opdrachtgever/Bouwheer:

SOLVA
Intergemeentelijk samenwerkingsverband
voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie
Zuid III, Industrielaan 18
9320 Aalst (Erembodegem)

Uitvoerder:

SOLVA
Intergemeentelijk samenwerkingsverband
voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie
Zuid III, Industrielaan 18
9320 Aalst (Erembodegem)

Sigrid Klinkenborg (projectarcheologe – vergunninghouder)
Wouter De Maeyer (projectarcheoloog)
Bart Cherretté (coördinatie)

Wetenschappelijke ondersteuning:

Bart Cherretté
Johan Deschieter (PAM Velzeke)

Termijn:

24 - 30 september en 12 - 13 oktober 2009

The logo for SOLVA, featuring the word "SOLVA" in a serif font with a stylized orange and yellow swoosh underneath the letters.

Afbeelding voorblad: Zicht op de proefsleuven langs de Leeuwerikstraat.

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

INHOUDSTAFEL

Inhoudstafel	3
1. Inleiding	5
1.1 Algemene gegevensfiche	5
1.2 Aanleiding van het vooronderzoek	5
1.3 Doelstelling van het vooronderzoek	6
1.4 Opbouw van het verslag	6
1.5 Dankwoord	6
2. Algemeen.....	7
2.1 Geografische en bodemkundige situering.....	7
2.3 Historiek van het archeologisch onderzoek.....	7
3. Het archeologisch onderzoek	10
3.1 Methodologie.....	10
3.2 Problematiek van leembodems	10
3.3 Resultaten (Fig. 5).....	12
4. Besluit en advies.....	16
5. Bibliografie.....	17
6. Bijlagen	18

1. INLEIDING

1.1 Algemene gegevensfiche

Opgraving ☐	Prospectie X
Vergunningsnummer:	2009/259
Datum aanvraag:	28 augustus 2009
Naam aanvrager:	Sigrid Klinkenborg
Naam site:	Zottegem Leeuwerikstraat ("Buke") (09-ELE-BU)

Opgraving ☐	Prospectie X
Vergunningsnummer:	2009/302
Datum aanvraag:	30 september 2009
Naam aanvrager:	Sigrid Klinkenborg
Naam site:	Zottegem Leeuwerikstraat ("Buke") (09-ELE-BU)

Site:	Zottegem Leeuwerikstraat ("Buke") '09
Code van de site:	09-ELE-BU
Type onderzoek:	Prospectie
Plaats:	Zottegem, Leeuwerikstraat (deelgemeente Elene)
Kadaster:	Elene, Afd.2, Sec.A, Percelen 252V, 252F (partim), 252G (partim), 252H (partim), 252S (partim) en 252K (partim)
Vergunningsnummer:	2009/259; 2009/302
Vergunninghouder:	Sigrid Klinkenborg
Datum aanvraag:	28 augustus 2009
Opdrachtgever:	Intergemeentelijk samenwerkingsverband SOLVA, Industrielaan 2, Zuid III, 9320 Aalst (Erembodegem)
Uitvoerder:	Intergemeentelijk samenwerkingsverband SOLVA, Industrielaan 2, Zuid III, 9320 Aalst (Erembodegem)
Archeologen:	B. Cherretté, W. De Maeyer en S. Klinkenborg
Wetenschappelijke begeleiding:	SOLVA in samenwerking met PAM Velzeke
Termijn:	24 – 30 september en 12 – 13 oktober 2009
Methode:	Proefsleuvenonderzoek

1.2 Aanleiding van het vooronderzoek

Het terrein, in totaal ca. 3 ha groot, is bestemd als industrieterrein en zal binnenkort door SOLVA op vraag van de stad Zottegem ontwikkeld worden. Het perceel met nummer 252v wordt ontwikkeld als lokaal bedrijventerrein. Op de aanpalende percelen 252f, 252g, 252h, 252s, 252k wordt een strook van 10m ingenomen als groenbuffer. Een evaluatie van de archeologische waarde van de terreinen drong zich dus op.

1.3 Doelstelling van het vooronderzoek

Over de archeologische potentie van het terrein was weinig gekend. Na overleg met het Agentschap R-O Vlaanderen is besloten om aan de hand van een verkennend onderzoek met proefsleuven, verspreid over het terrein en met een onderlinge afstand van ca. 15 meter, een inschatting te maken van de archeologische waarde van het terrein.

1.4 Opbouw van het verslag

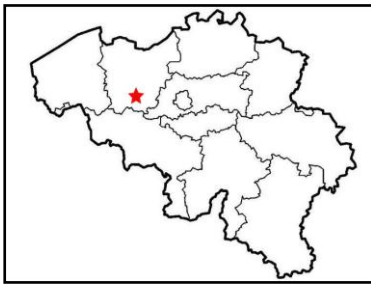
Hoofdstuk 2 plaatst de archeologische site respectievelijk in haar geografisch/bodemkundige en haar archeologisch/historische context. Ook de reeds uitgevoerde archeologische onderzoeken in de buurt van Elene komen hierin aan bod. Hoofdstuk 3 beschrijft de methodologie en de resultaten van het onderzoek. In het daarop volgende deel (hoofdstuk 4) wordt een evaluatie gemaakt van de bekomen resultaten en worden aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek. Na dit kort besluit volgen de bibliografie en een reeks bijlagen.

1.5 Dankwoord

Met dank aan PAM Velzeke en in het bijzonder aan Johan Deschieter voor de bruikbare gedachtewisseling op het terrein en aan Koen De Grootte voor de hulp bij het determineren van het aardewerk.

2. ALGEMEEN

2.1 Geografische en bodemkundige situering

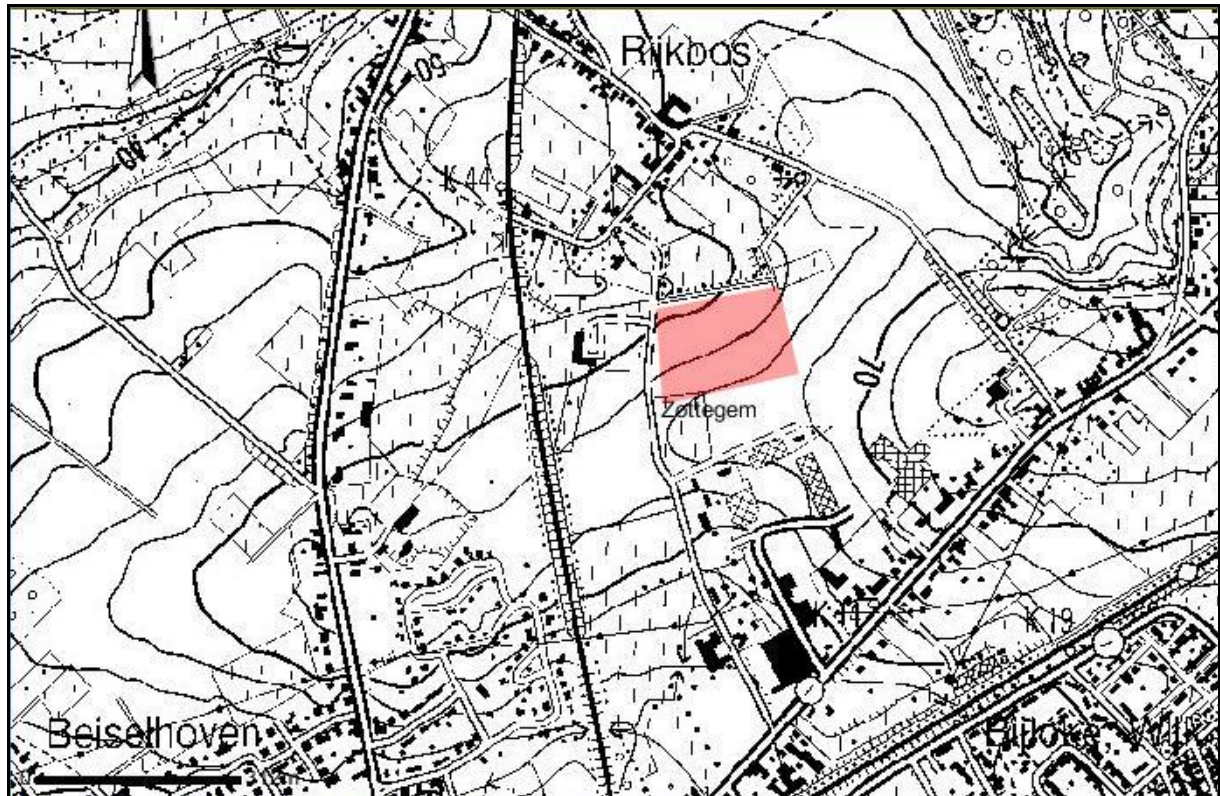

Figuur 1: Situering van Zottegem.

Zottegem is gelegen in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen (Figuur 1). Deelgemeente Elene bevindt zich in het noorden van dit gebied (Figuur 2). De streek behoort tot de ecoregio van de zuidwestelijke heuvelzone, meer bepaald het Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict.¹

Het projectgebied staat op de bodemkaart (Fig. 3) gekarteerd als een gemengd bodemtype: type Aba1 (droge leembodem met textuur B horizont), type Acp (matig droge leembodem zonder profiel) en type Aca1 (matig droge leembodem met textuur B horizont).

De bodemopbouw op het terrein bestaat uit recente, grijsig bruine teelaarde die meestal een oudere, gelig bruine ‘ploeglaag’ afdekt. Deze oude ploeglaag rust onmiddellijk op de moederbodem die bestaat uit bruine zandige leem (Afb. 1). Op een aantal plaatsen komt deze oude ploeglaag niet (meer?) voor en rust de recente teelaarde rechtstreeks op de moederbodem (Afb. 2).

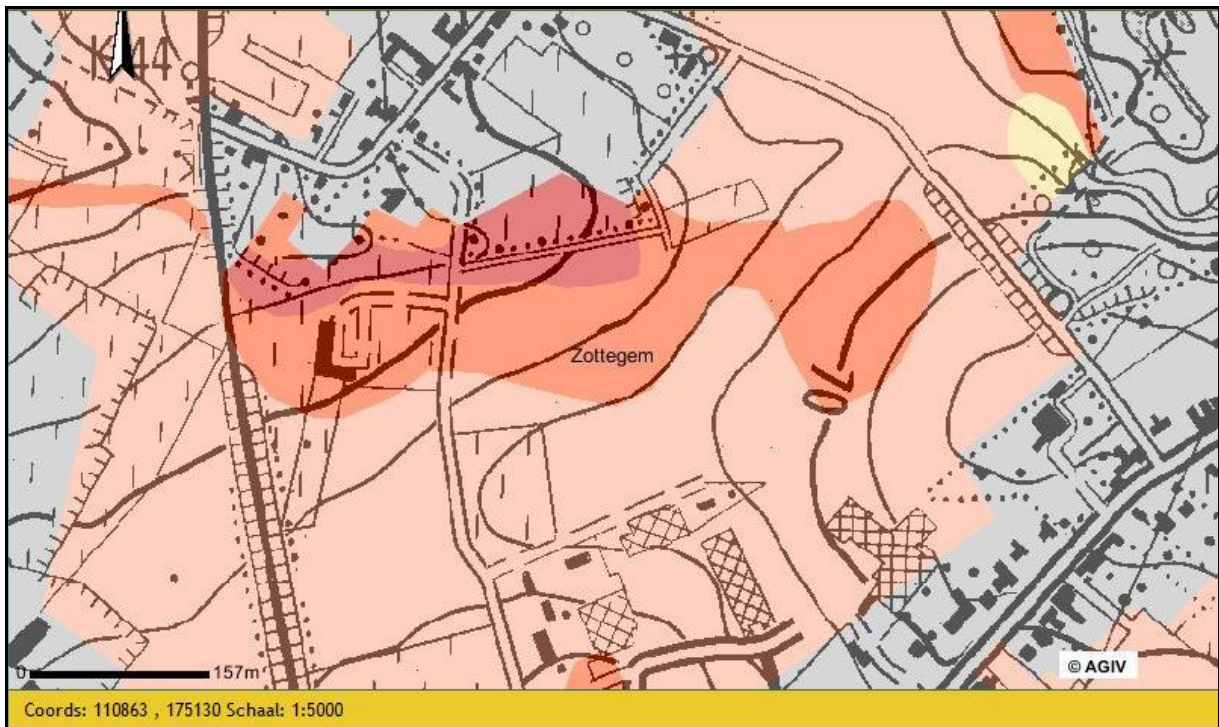

Figuur 2: Situering van het onderzoeksterrein op de topografische kaart. (Bron: AGIV)

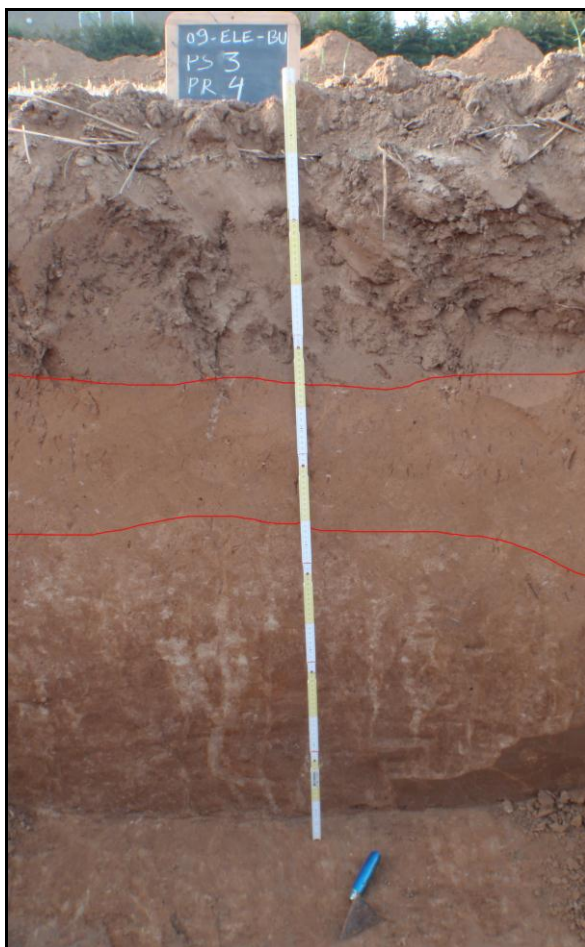
2.3 Historiek van het archeologisch onderzoek

Het projectgebied bevindt zich in de onmiddellijke nabijheid van Velzeke, alwaar tot op heden reeds verschillende grote en kleine opgravingscampagnes hebben plaatsgevonden.

¹ Voor een definitie van de eodistricten zie ‘Een lijn door het landschap. Archeologie en het vTn-project 1997-1998’, In ’t Ven I. & De Clercq W., 2005, pp. 21-23.

Figuur 3: De bodemkaart van het onderzoeksgebied. (Bron: AGIV)

Afbeelding 1: Bodemprofiel met oude ploeglaag.

Afbeelding 2: Bodemprofiel zonder oude ploeglaag.

Figuur 4: Situering van de vicus van Velzeke (omcirkeld) en de locatie van de prospectievondsten (ster) t.o.v. het huidige onderzoeksterrein. (Bron: Google Maps)

Deze resultaten zijn echter niet relevant voor het vooronderzoek aan de Leeuwerikstraat en zullen hier dus niet besproken worden. Wat betreft archeologisch onderzoek in Elene zelf, is de gekende informatie echter zeer beknopt. In het verleden werd, voor zover geweten, langs de Leeuwerikstraat in Elene geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. De enige vermeldenswaardige vindplaats op het grondgebied van Elene is een site aan de Lippenhovestraat (Fig. 4). Hier werd in 1989 een prospectie uitgevoerd door het PAM Velzeke. Over een oppervlakte van iets meer dan 2 ha werd op de akkers veel bouwpuin aangetroffen, wellicht van een middelgrote Gallo-Romeinse villa.²

² Rogge, M., 1989, p 194.

3. HET ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

3.1 Methodologie

Op het terrein aan de Leeuwerikstraat werden in totaal 11 sleuven van 1,8 meter breed en met een onderlinge tussenafstand van 15 meter (as op as) aangelegd. Op deze wijze kan een goed beeld bekomen worden van de eventuele aanwezigheid van archeologische sporen.

Het aanleggen van deze sleuven geschiedde met behulp van een graafmachine en dit onder begeleiding van twee archeologen.

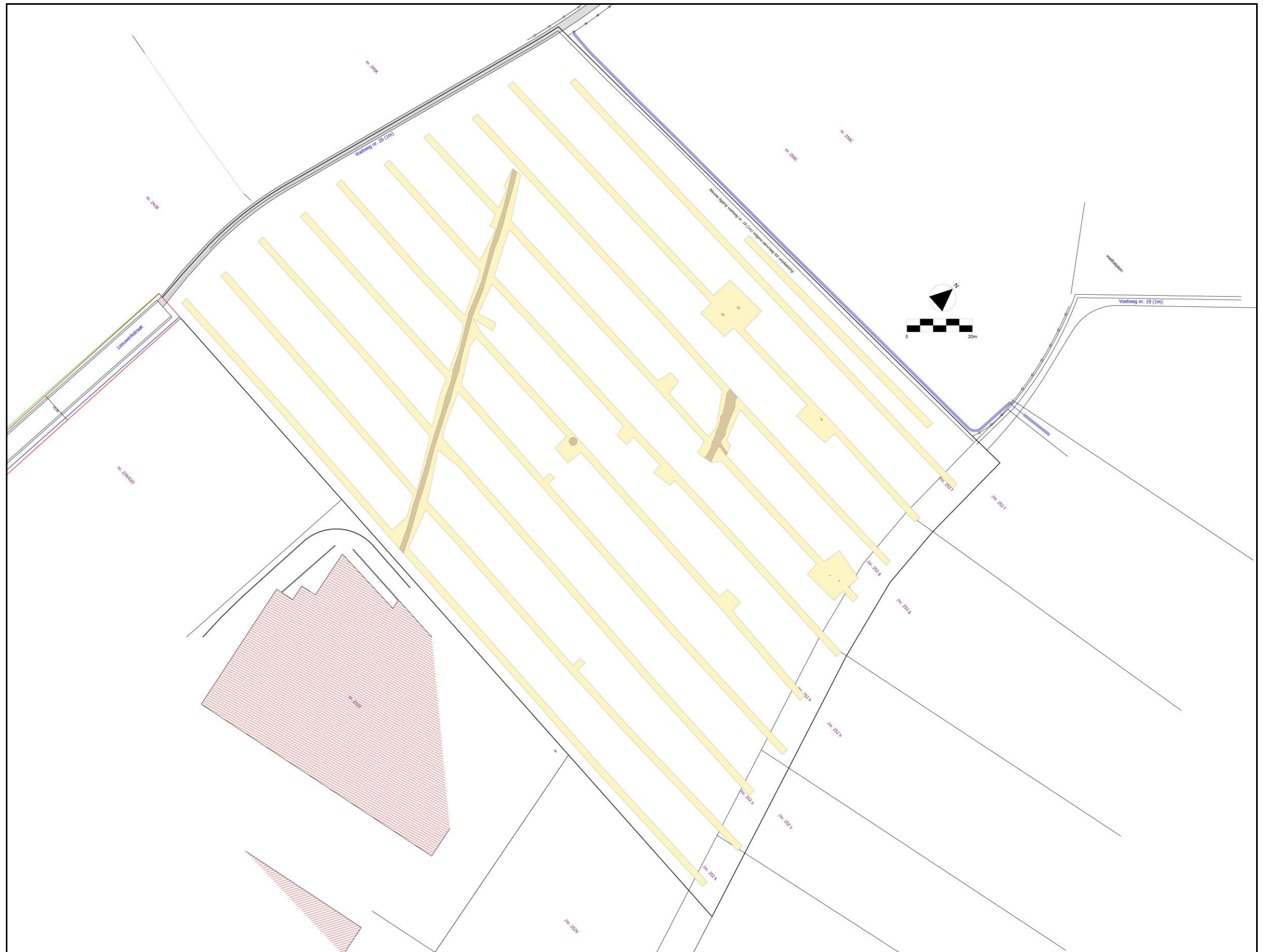
De vlakken werden aangelegd tot net onder de teelaarde of, indien aanwezig, net onder de oude 'ploeglaag'. De sterk wisselende stratigrafie van het terrein en de beperkte leesbaarheid van de bodem maakten de systematische aanleg van profielputten, om zo het geschikte niveau van afgraving te bepalen, noodzakelijk. Op geregelde afstanden werden de verkregen bodemprofielen gefotografeerd en uitvoerig beschreven. Op deze wijze wordt een goed beeld bekomen van de algehele bodemopbouw van het terrein. De moeizame leesbaarheid van de bodem maakte het aanleggen van enkele kijkvensters noodzakelijk. In totaal werden 12 van dergelijke vlakken aangelegd.

Indien in de blootgelegde vlakken en sleuven sporen aanwezig waren, werden deze in de mate van het mogelijke opgeschaafd. Nagenoeg alle aangetroffen sporen werden nadien handmatig ingetekend op schaal 1/50, beschreven en gefotografeerd. Een aantal sporen werden gecoupeerd, teneinde de aard van de sporen te kunnen bepalen en deze coupes werden op hun beurt gefotografeerd, ingetekend en beschreven. Alle vondsten kregen een identificatienummer. Nadien is door een landmeter de positie van de sleuven bepaald, alsook de dieptes van de uitgraving. Ook van de profielen is de exacte locatie ingemeten.

3.2 Problematiek van leembodems

Dat de bodem van het onderzoeksterrein het herkennen van archeologische sporen sterk bemoeilijkt, werd reeds een paar keer aangehaald. Het is dan ook relevant hier even dieper op in te gaan. Het betreft in de eerste plaats een problematiek die vrij algemeen geldt voor leembodems. De bodem is zeer heterogeen en archeologische sporen laten zich in grondvlak moeilijk vatten, zeker binnen het beperkte overzicht dat met een proefsleuf verkregen wordt. Frappante, duidelijke spoortypes worden wel vaak geregistreerd, minder opvallende sporen (bv. paalsporen van gebouwtjes) werden nagenoeg niet aangetroffen. De vraag rijst dan ook of deze ondervertegenwoordiging van bepaalde sporen of contexten in de leemstreek niet louter te wijten is aan het niet herkennen van deze sporen op het terrein?

Op het onderzoeksterrein in Elene kwam deze problematiek zeer duidelijk aan bod, versterkt door de hoge graad van uitloging en bioturbatie. Houtskoolrijke sporen konden makkelijk afgelijnd worden, maar voor de contouren van de aangetroffen gracht (cfr. infra) moest bijvoorbeeld voorzichtiger te werk gegaan worden. Op het terrein werd vastgesteld dat de zichtbaarheid van specifieke sporen in het vlak sterk afhankelijk is van de weersomstandigheden, van de lichtinval en, uiteraard, van de ervaring van de persoon zelf. De proefsleuven werden vier maal, onder wisselende weersomstandigheden, verkend, waarbij enkel op basis van verbanden tussen de proefsleuven onderling, bepaalde sporen konden getraceerd worden (bv. gracht). Het strekt dan ook tot aanbeveling dat bij een proefsleuvenonderzoek in leembodems het terrein best op verschillende tijdstippen en onder verschillende weersomstandigheden wordt gecontroleerd en dit bij voorkeur door verschillende personen.

Figuur 5: Overzicht van de proefsleuven en de sporen.

3.3 Resultaten (Fig. 5)

Uit het vooronderzoek blijkt dat het terrein geen grote concentratie aan archeologische sporen vertoont. De afwezigheid van vondstenmateriaal zorgt er tevens voor dat niet alle afgelijnde sporen met zekerheid als antropogeen kunnen beschouwd worden. Hieronder volgt een overzicht van de relevante archeologische sporen en hun vermeende interpretatie.

Reeds in de eerste proefsleuf (PS1) werd een NW-ZO georiënteerd spoor aangetroffen, dat enkel kon herkend worden op basis van de aanwezigheid van houtskoolconcentraties. Bij het aanleggen van de volgende sleuven bleek deze ‘concentratie’ zich verder door te zetten. Het aanleggen van een kijkvenster en het couperen van het vermeende spoor maakten duidelijk dat het hier een gracht betreft met een wisselend profiel (Afb. 3 en 5). Deze kon aangetoond worden van PS1 tot en met PS7. In de daarop volgende sleuven werd de gracht niet meer aangetroffen, hetgeen waarschijnlijk te wijten is aan recente verstoringen en eventuele recente afgravingen van het terrein. De gracht werd op verschillende plaatsen gecoupeerd, met het oog op vondstrecuperatie. Helaas werd enkel een niet nader te definiëren silexfragmentje aangetroffen. Voorlopig kan er dus geen enkele datering voor deze gracht naar voor geschoven worden. Enkel ¹⁴C datering van de houtskoolstalen kan soelaas bieden.

Afbeelding 3: Kijkvenster met gracht.

Afbeelding 4: Kijkvenster met weg.

Parallel aan het verloop van de gracht, maar op een afstand van ruim 80 meter ten oosten hiervan, werd ter hoogte van PS7 eveneens een langwerpige spoor met een centrale houtskoolconcentratie aangetroffen. Na couperen bleek het in dit geval vermoedelijk niet om een gracht te gaan, maar eerder om de opvulling van een holle weg (Afb. 4 en 6). Net als bij de gracht werd geen dateerbaar materiaal aangetroffen en kan enkel het gerecupereerde houtskool uitsluitsel bieden. De weg werd uiteindelijk enkel in PS7 en PS8 aangetroffen, maar zal ongetwijfeld oorspronkelijk verder doorgelopen hebben.

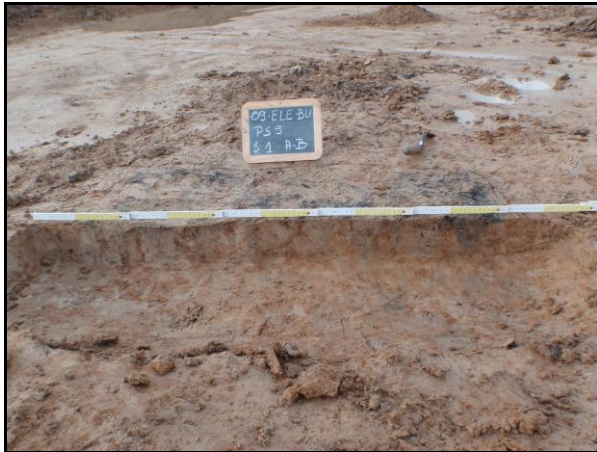

Afbeelding 5: Coupe AB op de gracht.

Afbeelding 6: Coupe AB op de weg.

Volgen we het tracé van de weg verder in noordoostelijke richting, dan treffen we zo'n 500 meter verder, in de huidige bestrating de straatnaam "Holle Weg" aan (Fig. 6). Het is zeer wel mogelijk dat deze straat een herinnering is aan de effectieve holle weg die er ooit gelegen heeft en die ook het onderzoeksterrein doorkruiste.

Afbeelding 7: Coupe op kuil PS9/A/1.

Afbeelding 8: Coupe op kuil PS9/A/2.

Bij het opvolgen van PS9 werden twee houtskoolrijke kuilen aangetroffen. Het aanleggen van een kijkvenster rond elke kuil bracht het totaal op vier: drie lagen vrij dicht bij elkaar en één kuil bevond zich een dertigtal meter verder in oostelijke richting. Deze kuilen bleken allen zeer ondiep bewaard (Afb. 7), één ervan was na opschaven zelfs volledig verdwenen. De overige kuilen werden gecoupeerd en er werden houtskoolstalen genomen. Eén kuil leverde aardewerkscherven op (PS9/A/2) (Afb. 8-9).

Afbeelding 9: Bodem in aardewerk uit spoor PS9/A/2.

Op basis van het aardewerk kan deze kuil hoogstwaarschijnlijk gedateerd worden in de vroege middeleeuwen³.

Ten slotte werden in PS7 ook enkele paalsporen aangetroffen. Rondom de sporen werd een kijkvenster aangelegd, evenwel zonder resultaat. De paalgaten konden echter niet in een bepaald verband gebracht worden en leverden verder ook geen dateerbaar materiaal op.

³ Mondelinge mededeling Koen De Grootte.

4. BESLUIT EN ADVIES

Kort samengevat leverde het proefsleuvenonderzoek op het terrein langs de Leeuwerikstraat te Elene de volgende resultaten op. Er werd een gracht aangetroffen over nagenoeg de gehele breedte van het terrein en parallel hieraan kwamen de restanten van een holle weg aan het licht. Beiden vertonen een NW-ZO oriëntatie maar leverden verder geen informatie op. Verder werden vier kuilen, of restanten hiervan, blootgelegd die vrij veel houtskool bevatten. Eén van deze kuilen kan op basis van het aardewerk waarschijnlijk gedateerd worden in de vroege middeleeuwen. Het is dan ook niet ondenkbaar dat de overige kuilen eveneens in deze periode te plaatsen zijn. Verder werden op het terrein enkele paalsporen aangetroffen, doch deze konden niet aan bepaalde structuren worden toegeschreven.

Het onderzoek bracht naast resultaten ook een zeer prangende problematiek naar boven, met name deze van de leesbaarheid van leembodems. Op het terrein werd proefondervindelijk vastgesteld dat een vooronderzoek op leembodems een zeer voorzichtige aanpak vergt, waarbij er naar moet gestreefd worden de bodem op verschillende relevante tijdstippen, in verschillende weersomstandigheden en door verschillende personen te laten controleren. Een aanpak die wellicht een langere onderzoekstermijn vereist dan doorgaans wordt berekend.

De resultaten van het vooronderzoek wegen niet zwaar genoeg door om een verdere opgraving van het terrein te rechtvaardigen. In de toekomst kan het evenwel interessant zijn rekening te houden met de oriëntatie van de gracht en de holle weg, zodat deze bij eventuele ontwikkelingsplannen van aangrenzende percelen verder kunnen gelokaliseerd en misschien zelfs gedateerd worden.

5. BIBLIOGRAFIE

Rogge, M. 1989, “In het voetspoor van Guicciardini. Een vondstvermelding uit de 16de eeuw getoetst aan de resultaten van de archeologische veldprospektie in het Velzeekse.”, *Handelingen van het Zottegems Genootschap*, IV, pp. 191-195.

6. BIJLAGEN

- Overzichtsplan opgraving
- Lijsten:
 - o Algemene gegevensfiche
 - o Overzichtsfoto's
 - o Contextlijst
 - o Spoorlijst
 - o Vondstenlijst